

УДК 343.98:343.34

Запотоцький А. П. – кандидат юридичних наук, здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Концептуальні засади методики розслідування злочинів, пов'язаних із порушенням правил охорони праці та безпеки виробництва під час будівництва

Розглянуто аспекти розслідування злочинів, пов'язаних із порушенням правил охорони праці та безпеки виробництва під час будівництва, на підставі вивчення законодавства, літературних джерел, результатів узагальнення слідчо-судової практики. Визначено роль криміналістичних рекомендацій для підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів щодо розслідування цих злочинів. Проаналізовано концептуальні засади криміналістичної методики їх розслідування.

Ключові слова: порушення правил охорони праці, безпека виробництва, криміналістична методика, концептуальні засади.

Останніми роками така галузь економіки, як будівництво, передусім житлове, стрімко розвивається: зводять комплекси багатоповерхових будинків, будують котеджні містечка, навколо яких постають інфраструктурні споруди. На будівельному ринку представлено чимало як державних, так і приватних компаній. Однак, попри наявність сучасних будівельних технологій, цей виробничий процес пов'язаний із підвищеною небезпекою: роботи проводять у всі пори року, на висоті, використовуючи транспорт і травмонезбезпечне обладнання, у рових і траншеях, у підземних комунікаціях тощо. Це зумовлює необхідність суворого дотримання правил охорони праці та безпеки під час виконання робіт.

На будівництві часто трапляються нещасні випадки, причиною яких є порушення вимог норм законодавства й інших

нормативно-правових актів про охорону праці, а також недотримання правил техніки безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою. Унаслідок травмування заподіюється шкода здоров'ю, подеколи люди гинуть, суб'єкти господарювання і держава зазнають матеріальних збитків, забезпечують виплати робітникам у зв'язку з непрацездатністю.

За повідомленням служби статистики Державної служби України з питань праці, у лютому 2017 року було зафіксовано 19 смертельних випадків на виробництві, з них 2 – на будівництві. Падіння й обрушення предметів, ґрунту є основними видами подій, що призводять до смертельного травмування [1].

Швидке та повне розслідування таких випадків, установлення їх причин сприяло б покращенню статистики, збереженню життя і здоров'я людей, значної економії державних коштів. Проте діяльність відповідних державних органів щодо профілактики та розслідування злочинних порушень правил охорони праці й техніки безпеки на будівництві не відповідає пред'явленим вимогам. Варто зауважити, що в цій сфері чимало порушень не реєструють, не за кожним із них здійснюють відповідну процедуру оформлення, щоб не зупиняти виробничий процес і не втрачати кошти внаслідок простою чи на виплату постраждалим. На всіх рівнях зацікавлені особи чинять активну протидію виявленню та оприлюдненню таких порушень. Унаслідок цього не за всіма з них розпочинають кримінальне провадження, а ті, які розслідують, не завжди доходять до суду.

Актуальним є питання вдосконалення діяльності правоохоронних органів щодо розслідування зазначених злочинів, що пов'язано з належним криміналістичним забезпеченням. Для цього необхідно розробити ефективні криміналістичні методики розслідування окремих груп і видів злочинів. Завдання в цьому контексті постають і перед криміналістикою, яка своїми рекомендаціями має сприяти ефективному попередженню, виявленню та розслідуванню злочинів. Проте саме в галузі криміналістичної методики наявне значне відставання рівня науково-методичних розробок від нагальних потреб практики. Окрім цього, гостро бракує методик розслідування нових видів злочинів чи і таких, що істотно змінилися впродовж останніх років [2, с. 176].

Підґрунтям для побудови зазначених методик є криміналістична характеристика як складна інформаційна

модель відомостей про найтипівіші криміналістично значущі ознаки та властивості злочинів. Структура криміналістичної характеристики, а також кількість і склад її елементів залежать від конкретного виду злочину.

Однією з обов'язкових умов, що забезпечує успішне розв'язання цієї проблеми, має стати всебічний криміналістичний аналіз зазначеного явища та здійснення у зв'язку із цим досліджень у галузі криміналістичної методики.

Питання розслідування злочинів, пов'язаних із порушеннями вимог законодавчих норм та інших нормативно-правових актів про охорону праці, а також порушеннями правил безпеки, були предметом дослідження вітчизняних і закордонних учених-криміналістів та процесуалістів, серед яких В. М. Апоревич, Ш. К. Вахітов, В. К. Глістін, М. С. Грінбер, І. Ю. Єрмаков, В. І. Жирютін, С. А. Квелідзе, П. В. Кобзаренко, В. Н. Махов, О. В. Таран, К. Т. Чернова, М. П. Яблоков та ін.

Водночас їхні наукові праці були присвячені розгляду лише аспектів окресленої проблематики. Більшість із них були написані доволі давно, тому не враховують зміни в законодавстві, економічні умови, виробничі та будівельні технології. Крім цього, у них не висвітлено питання розслідування злочинних порушень правил безпеки в певних галузях, які потребують ґрунтовного дослідження.

Науково-технічний прогрес зумовив технічну модернізацію виробничих процесів, що сприяло появі нових технологічних процесів, складного у використанні й обслуговуванні обладнання та устаткування. Розроблено нові норми і вимоги щодо охорони праці та безпеки виробництва. Труднощі розслідування цієї категорії злочинів пов'язані не лише з технологією їх учинення, недосконалістю організації діяльності органів досудового слідства та неналежною професійною підготовкою працівників правоохоронних органів, а й недостатньою розробленістю окремої методики розслідування. Зазначене необхідно своєчасно відображати в наукових дослідженнях, на підставі яких розроблять рекомендації для практичних працівників. Саме тому актуальність обраної теми статті є обґрунтованою.

Мета цієї статті полягає у визначенні концептуальних засад методики розслідування злочинних порушень правил охорони праці й техніки безпеки під час будівництва та її елементів.

Зазначену методику варто використовувати під час розслідування злочинів, передбачених ст. 271 (Порушення вимог законодавства про охорону праці) та ст. 272 (Порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою) Кримінального кодексу (КК) України, які було вчинено у сфері будівництва.

Належна організація досудового розслідування, обізнаність слідчого щодо способів учинення злочинів, правильне формулювання версій відповідно до конкретної слідчої ситуації забезпечує швидке та повне розслідування, а отже, виконання завдань кримінального провадження.

Обов'язковою умовою успішного розроблення нових і вдосконалення наявних криміналістичних методичних рекомендацій є визначення концептуальних підходів до технології створення цих методик. Розв'язання цієї проблеми передусім залежить від наявності єдиної загальноновизнаної та несуперечливої класифікації криміналістичних методик розслідування злочинів.

Оптимальною, на нашу думку, є така класифікація криміналістичних методик:

1) видові криміналістичні методики (за видами злочинів, чітко визначеними у відповідних розділах Особливої частини КК України, наприклад, методика розслідування шахрайства);

2) внутрішньовидові криміналістичні методики (підвиди чи різновиди, виокремлені з-поміж злочинів одного виду за криміналістично значущими ознаками);

3) міжвидові (або групові, комплексні) криміналістичні методики розслідування злочинів, у яких відображено рекомендації щодо розслідування комплексів взаємопов'язаних злочинних дій, об'єднаних на підставі одночасного врахування кримінально-правових і криміналістичних критеріїв класифікації злочинів.

Типова структура окремої криміналістичної методики, хоча й має різні види, переважно, передбачає такі взаємопов'язані частини:

- криміналістична характеристика певного виду злочинів;
- типовий перелік обставин, що підлягають встановленню під час розслідування злочинів цього виду (групи);
- типовий алгоритм слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших заходів на кожному етапі розслідування з огляду на типові слідчі ситуації;

- особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій, тактичних операцій (комбінацій);
- особливості використання спеціальних знань;
- особливості взаємодії слідчого з оперативними підрозділами та зовнішньої взаємодії з іншими державними відомствами, установами й організаціями;
- особливості залучення допомоги населення та використання можливостей засобів масової інформації під час розслідування;
- особливості профілактичної діяльності слідчого.

Виокремлені типові структурні елементи окремих методик загалом відповідають сучасному стану розвитку цього розділу криміналістики, потребам слідчої практики, створюють певний орієнтир для формування нових окремих криміналістичних методик, проте не виключають необхідності внесення певних змін і доповнень, обґрунтованих особливостями видів (груп) злочинів.

Для розроблення окремої криміналістичної методики розслідування злочинів, пов'язаних із порушеннями правил охорони праці та безпеки виробництва під час будівництва, важливими є такі елементи: способи вчинення злочину; типова слідова картина; типові слідчі ситуації; обстановка вчинення злочину; об'єкт посягання; особа злочинця; особа потерпілого; способи приховування злочину.

Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності особи у процесі трудової діяльності [3, с. 621].

Стаття 271 КК України охоплює порушення загальних правил охорони праці, тобто тих, що стосуються всіх галузей та видів виробництва, усіх працівників і забезпечують безпеку осіб, пов'язаних із виробництвом. Потерпілими в разі вчинення злочину, передбаченого ст. 271 КК України, можуть бути лише особи, які мають постійний чи тимчасовий зв'язок із певним підприємством, установою, організацією чи виробничою діяльністю громадянина – суб'єкта підприємницької діяльності (які безпосередньо працюють, прибули у відрядження, на практику, стажування або діяльність яких пов'язана з цим виробництвом) [3, с. 618–619].

Окремі будівельні роботи часто належать до категорії робіт з підвищеною небезпекою, тому порушення правил безпеки на будівництві кваліфікують за ст. 272 КК України.

Установлюючи, чи мало місце таке порушення, необхідно розглянути Перелік робіт з підвищеною небезпекою (затверджений наказом Держнаглядохоронпраці від 26 січня 2005 року № 15).

Згідно з його положеннями, до робіт із підвищеною небезпекою зараховують: 1) електрозварювальні, газополум'яні, наплавочні та паяльні роботи; контроль за зварювальними з'єднаннями; 2) роботи в охоронних зонах лінії електропередач; 3) роботи на кабельних лініях і електроустановках, що працюють тощо. На підставі цього Переліку на підприємствах, з огляду на специфіку виробництва, роботодавця розробляє та затверджує відповідний перелік робіт з підвищеною небезпекою, для проведення яких потрібні спеціальне навчання і щорічна перевірка знань з питань охорони праці. Отже, для визначення робіт з підвищеною небезпекою має значення не галузь виробництва, а безпосередньо характер таких робіт [3, с. 621].

Потерпілим у разі вчинення злочину, передбаченого ст. 272 КК України, може бути як учасник виробничого процесу, так і особа, яка не бере в ньому участі.

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 271 КК України, є *спеціальним*, а саме службова особа підприємства установи й організації, яка на підставі наказу адміністрації, посадової інструкції чи відповідно до займаної посади має спеціальні обов'язки з охорони праці, або громадянин – суб'єкт підприємницької діяльності.

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 272 КК України, є *спеціальним* – це особи, на яких покладено обов'язок забезпечувати дотримання правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою: громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності, службові особи (керівники робіт, інженерно-технічні працівники), робітники та службовці відповідних технічних підприємств і виробництв, сторонні особи в разі, якщо до їхнього відома в установленому законом порядку було доведено правила безпеки на відповідних об'єктах [3, с. 620–622].

Наслідки злочинних дій за ст. 272 КК України можуть наставати у формі загрози життю та здоров'ю особи, шкоди, завданої життю та здоров'ю особи, або шкоди здоров'ю потерпілого.

Шкода здоров'ю потерпілого – це завдання особи середньої тяжкості або легких тілесних ушкоджень, що спричинило короткочасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності.

Кваліфікуючими ознаками за обома статтями є загибель людей або інші тяжкі наслідки. Загибель людей – це випадки смерті однієї чи декількох осіб, інші тяжкі наслідки – випадки заподіяння тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній людині, середньої тяжкості тілесних ушкоджень – двом і більше особам, шкоди у великих розмірах підприємству, установі, організації або громадянам, а так само тривалий простій підприємств, цехів чи їх виробничих одиниць [3, с. 620].

Для криміналістичної характеристики злочинів у сфері будівництва, пов'язаних із порушеннями вимог законодавчих норм та інших нормативно-правових актів про охорону праці, а також порушення правил безпеки, під час виконання робіт з підвищеною небезпекою мають значення: спосіб учинення злочину; типова слідова картина; типові слідчі ситуації; обстановка вчинення злочину; об'єкт посягання; особа злочинця; особа потерпілого; типові сліди злочину.

Спосіб учинення злочину є головною якісною характеристикою діяльності злочинця, що найтісніше пов'язана з властивостями інших елементів злочинної події [4, с. 36]. Це система прийомів, дій, операційних комплексів, зумовлених метою та мотивами дій, психічними і фізичними якостями особи, у яких виявляються психофізіологічні й характерологічні особливості людини, її знання, уміння, навички, звички і ставлення до дійсності [5, с. 105]. Спосіб учинення злочинів проти безпеки виробництва – це дії або бездіяльність осіб, відповідальних за безпеку виробництва, які спричинили порушення вимог безпеки, передбачених у правилах безпеки праці й виробництва та стали причиною небезпечних суспільних наслідків [7, с. 8].

Науковці виокремлюють *типові способи вчинення злочинів*, пов'язаних із порушеннями будівельних норм і правил будівництва. Ці способи досить різноманітні, оскільки на них суттєво впливають численні об'єктивні фактори, зокрема: характер робіт, місце їх виконання, стан внутрішнього та зовнішнього контролю за дотриманням правил безпеки тощо [8, с. 304–307].

Узагальнення наукової літератури та матеріалів кримінальних проваджень надає можливість визначити основні групи злочинних порушень законодавства про охорону праці та правил безпеки під час виконання будівельних робіт:

– неналежний рівень контролю за дотриманням правил безпеки у процесі виконання робіт з підвищеною небезпекою під час будівництва (обмеженням доступу до об'єктів з підвищеною небезпекою; використанням технічних засобів працівниками – виконавцями робіт на цих об'єктах; дотриманням особистої безпеки тощо) [8, с. 304–307];

– незадовільна організація робіт і заходів щодо техніки безпеки у процесі будівництва;

– допуск до виконання будівельних робіт з підвищеною небезпекою не підготовлених осіб, які не мають відповідної кваліфікації або досвіду;

– надання вказівок про виконання робіт з порушенням правил безпеки;

– допущення сторонніх осіб на територію будівельного об'єкта;

– незабезпечення належного контролю за територією, де здійснюють певні роботи, результатом чого є проникнення на територію будівництва сторонніх осіб;

– використання неперевереного або несправного інструменту, експлуатація обладнання, яке не відповідає вимогам техніки безпеки;

– початок або припинення виробничих робіт у сфері будівництва, що не відповідає правилам безпеки, тощо [9, с. 11].

Здебільшого злочини, пов'язані з порушенням будівельних норм і правил будівництва, учиняють шляхом дії – тобто умисного недотримання норм законодавства про охорону праці та правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою (наприклад, використання технічно несправної техніки), а також шляхом бездіяльності, що полягає в невчиненні дій, які особа мала вчинити згідно із законодавством (непроведення інструктажу, навчання з охорони праці).

Злочинцем може бути: керівник підприємства, установи, організації; бригадир; майстер; особа, яка пройшла спеціалізоване навчання, була відповідальною за забезпечення безпеки на будівництві; особа, зобов'язана виконувати вимоги нормативно-правових актів з питань охорони праці; майстер

виробничої ділянки; інженер, сторонні особи в разі, якщо до їхнього відома в установленому законом порядку було доведено правила безпеки на відповідних об'єктах, та ін.

Потерпілими можуть бути: особи, які постійно чи періодично перебувають на об'єкті; особи, які перебувають поза межами будівництва. Найчастіше потерпілими від злочину є чоловіки (88,6 %), що пов'язано з видами виконуваних робіт. Потерпілі обіймають посади: підмайстер (14,1 %); слюсар (9,4 %); стропальник (8,7 %); формовщик машинної формовки (10,7 %); газорізальник (10,1 %); електрик (8,7 %). Жінки, зазвичай, виконують адміністративні функції, що не пов'язані з підвищеною небезпекою [10, с. 68–80].

У разі вчинення злочинів у сфері будівництва, пов'язаних із порушеннями вимог законодавчих норм та інших нормативно-правових актів про охорону праці, а також порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою, потерпілі можуть самі порушити правила безпеки та сприяти вчиненню злочину.

Слідова картина злочинів, пов'язаних із порушеннями будівельних норм і правил будівництва, передбачає наявність ідеальних та матеріальних слідів злочину. Джерелом ідеальних слідів можуть бути: свідки, потерпілі, підозрювані; посадова особа, відповідальна за дотримання безпеки на будівництві, адміністрація підприємства, яке є забудовником; інші посадові особи (інженер, монтажник). Повідомити про злочин можуть як працівники будівництва, так і сторонні особи. Для отримання ідеальних слідів проводять допити, одночасні допити, повторні допити, слідчі експерименти, пред'явлення для впізнання тощо.

Матеріальними слідами є:

1) сліди, вилучені на об'єкті будівництва й на тілі жертви (сліди на трупі; тілесні ушкодження на тілі жертви; сліди руйнування чи пошкодження приміщень; несправний стан механізмів і будівельного обладнання; оплавлення дротів, брак засобів індивідуального захисту тощо);

2) сліди, відображені в документах (відомості, відображені в документах, пов'язаних з організацією безпеки виробництва на певному підприємстві, ділянці, під час виконання певного виду робіт).

Якщо відбулося порушення вимог законодавства щодо охорони праці та правил безпеки у процесі виконання робіт з підвищеною небезпекою, не пов'язані із заподіянням шкоди

здоров'ю, загибеллю людей чи іншими тяжкими наслідками, про матеріальні сліди злочинів у сфері будівництва будуть відображені в документах.

Документами, які містять сліди злочинів, є:

– накази про призначення на посаду, а також накази з питань охорони праці, забезпечення безпеки виробництва, призначення та переміщення працівників, покладання на посадовців обов'язків із забезпечення правил безпеки праці й виробництва;

– журнали обліку інструктажів із техніки безпеки;

– наряди-завдання на виконання робіт;

– графіки й акти профілактичних оглядів і ремонту обладнання;

– відомості на видачу спецодягу й індивідуальних засобів захисту;

– плани профілактичних перевірок і ремонту обладнання;

– графіки проведення медичних обстежень працівників, протоколи їх переатестації, свідоцтва на право обслуговування машин і механізмів або виконання конкретних видів робіт;

– проектно-кошторисна документація на об'єкти, які будують;

– положення та інструкції з техніки безпеки виробництва;

– обліково-звітна документація щодо травматизму тощо.

Перелік цих документів не є вичерпним. У зазначених та інших документах можуть міститися також сліди приховування злочину (сліди витирання, дописування, виправлення та інші сліди підроблення документів) [11, с. 75]. Під час розслідування злочинів цієї категорії потрібно враховувати, що всі документи, які свідчать про вчинення злочину, причиново-наслідковий зв'язок між нещасним випадком і порушенням правил, знаходяться в потенційного підозрюваного, який може вжити заходів для приховування злочину й уникнення відповідальності.

Виявлення та аналіз таких слідів надає можливість визначити злочинний характер події, її причини та наслідки способи досягнення злочинної мети – конкретні порушення правил безпеки виробництва та конкретну особу потерпілого й злочинця, який є відповідальним за дотримання безпеки виробництва і виконання встановлених правил [8, с. 20].

Типовими слідчими ситуаціями на початковому етапі розслідування злочинів у цій сфері є такі:

1) виникнення загрози загибелі людей, настання інших тяжких наслідків, спричинених порушенням відповідальними особами вимог законодавчих норм та інших нормативно-правових актів про

охорону праці, а також правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою у сфері будівництва;

2) особиста необережність працівника будівельної компанії, яка полягала в порушенні вимог законодавчих норм та інших нормативно-правових актів про охорону праці, а також порушення правил безпеки у процесі виконання робіт з підвищеною небезпекою.

Оцінюючи типову слідчу ситуацію, слідчий може висунути такі *версії*:

– злочин учинено внаслідок порушення вимог законодавчих норм та інших нормативно-правових актів про охорону праці, а також правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою службовими особами підприємства-забудовника;

– наслідком злочину стало падіння особи з висоти;

– особу вражено електричним струмом, унаслідок чого настала смерть або завдано шкоду здоров'ю;

– смерть або шкода здоров'ю настала внаслідок технічної несправності будівельного обладнання;

– смерть або шкода здоров'ю настала під час обвалу;

– смерть або шкода здоров'ю настала у процесі виконання верхолазних робіт на будівництві;

– учинено злочин, який замасковано під нещасний випадок.

Залежно від версії та слідчої ситуації слідчий має забезпечити присутність відповідних спеціалістів під час огляду місця події. Після проведення цієї процедури слідчий вносить відомості до Єдиного реєстру досудових рішень, що є початком досудового розслідування.

Основними завданнями, які постають перед слідчим на початковому етапі розслідування, є збирання та фіксування матеріальних слідів злочину, що здійснюються здебільшого під час огляду місця події, формулювання версій; визначення тактичних завдань оперативним підрозділам; обрання засобів перевірки версій; встановлення кола осіб, які сприймали ідеальні сліди злочинів; виявлення ознак, що свідчать про порушення правил безпеки у процесі виконання робіт з підвищеною небезпекою; з'ясування способу та часу злочину; здійснення планування досудового розслідування, призначення інженерно-технічної експертизи з безпеки життєдіяльності чи інших за необхідності (судово-медична, судово-психологічна експертиза тощо).

Після цього слідчий оцінює зібрані під час першочергових слідчих (розшукових) дій докази; забезпечує збирання матеріалів, які характеризують особу злочинця (виробничі та побутові характеристики, характеристики із місць позбавлення волі; відомості з медичних закладів, передусім – наркологічних і психіатричних установ, копії вироків з архівів судів, якщо обвинувачений був засуджений, а також відомості про спосіб життя, зв'язки, дозвілля, захоплення, риси характеру, поведінку до, у момент і після вчинення злочину тощо). Ці відомості дають змогу правильно оцінити обсяг обов'язків підозрюваного, що має важливе значення для висновку про можливість причетності особи до розслідуваного кримінального правопорушення [12, с. 84].

За результатами вивчення матеріалів кримінальних проваджень і законодавства про охорону праці та безпеки життєдіяльності слідчому необхідно забезпечити наявність у матеріалах кримінального провадження таких *документів*:

- інструкції з охорони праці під час роботи на об'єкті підвищеної небезпеки;
- журналу реєстрації вступного інструктажу з питань охорони праці;
- журналу реєстрації інструктажів з питань охорони праці;
- протоколів засідання комісії з перевірки знань з питань охорони праці;
- технічного паспорта об'єкта підвищеної небезпеки;
- сертифіката відповідності об'єкта підвищеної небезпеки;
- посадової інструкції особи, яка виконує роботу, пов'язану з підвищеною небезпекою;
- табеля обліку робочого часу працівників товариства;
- трудового договору з особою, що виконує роботу, пов'язану з підвищеною небезпекою;
- особової справи особи, яка виконує роботу, пов'язану з підвищеною небезпекою;
- журналів реєстрації інструктажів з питань охорони праці (первинний, повторний, позаплановий, цільовий), журналу реєстрації нещасних випадків, виробничих травм, гострих отруєнь і захворювань; установчих та реєстраційних документів юридичної особи, яка є забудовником;
- наказів про призначення на посаду керівника, заступника керівника, головного бухгалтера, начальника кадрів,

відповідальної особи за техніку безпеки на виробництві та їхні посадові інструкції;

- протоколів перевірки знань з охорони праці;
- графіків виконання робіт;
- графіків планово-попереджувальних ремонтів;
- документів на засоби індивідуального захисту;
- тематичних планів навчання з питань охорони праці;
- приписів інженера з охорони праці;
- паспортів на машини, механізми, обладнання, актів їх технічних оглядів;
- табелів обліку робочого часу;
- договорів підряду щодо проведення будівельних робіт;
- положення про службу охорони праці;
- положення про організацію навчання, інструктажів і перевірки знань працівників з питань охорони праці з планами та програмами навчання;
- наказу щодо осіб, які мають проводити навчання й інструктажі працівників з питань охорони праці;
- наказів про затвердження переліку робіт з підвищеною небезпекою згідно з переліком Державної служби гірничого нагляду та промислової безпеки України;
- списку посадових осіб (відповідно до Переліку посад, затвердженого наказом Державного комітету України по нагляду за охороною праці від 11 жовтня 1993 року № 94), які до початку виконання своїх обов'язків і періодично (один раз на три роки) проходять навчання та перевірку знань з охорони праці;
- плану роботи керівника (спеціаліста) служби охорони праці;
- інструкцій на робочих місцях для працівників;
- наказу про затвердження графіка проведення періодичних медичних оглядів працівників;
- наказу про затвердження комісій з перевірки знань з питань охорони праці посадових осіб;
- наказів про наряди на роботу тощо.

На підставі викладеного вище можна дійти таких висновків:

1) будь-яка окрема криміналістична методика має власну науково-емпіричну базу для обґрунтування рекомендацій щодо розслідування окремих видів злочинів. У статті запропоновано криміналістичну характеристику, а також узагальнено та проаналізовано науково-практичні матеріали щодо діяльності

правоохоронних органів України з розслідування зазначеного виду злочинів;

2) науково-емпіричною базою окремої криміналістичної методики розслідування злочинів, пов'язаних із порушеннями правил охорони праці та безпеки виробництва під час будівництва, є криміналістична характеристика злочину;

3) способи вчинення злочинів є основним елементом криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних із порушеннями правил охорони праці та безпеки виробництва під час будівництва;

4) встановлення кореляційних зв'язків між елементами криміналістичної характеристики аналізованого виду злочинів визначає методику розслідування цього виду злочину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Події, що призвели до смертельного травмування на виробництві у лютому 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.sop.com.ua/article/223-qqq-17-m3-02-03-2017-pod-shcho-prizveli-do-smertelnogo-travmuвання-na-virobnitstv-u-lyutomu-2017-roku/> – Назва з екрана.

2. Бахин В. П. Криминалистика. Проблемы и мнения (1962–2002 гг.) / В. П. Бахин. – Киев, 2002. – 268 с.

3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. – Київ : Юрінком Інтер, 2016. – 1064 с.

4. Гора І. Поняття «спосіб вчинення злочину» та його значення в розкритті та розслідуванні / І. Гора // Закон и жизнь. – 2012. – № 9. – С. 35–38.

5. Еникеев М. И. Юридическая психология : учебник / М. И. Еникеев. – М. : Норма-Инфра, 2001. – 517 с.

6. Захарчук В. М. Особливості кваліфікації самовільного будівництва на самовільно зайнятій земельній ділянці / В. М. Захарчук // Університетські наукові записки. – 2015. – № 1 (53). – С. 181–187.

7. Крайник Г. С. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Григорій Сергійович Крайник. – Харків, 2011. – 20 с.

8. Кубарев І. В. Типові способи злочинного порушення правил безпеки виробництва: аналіз судової практики / І. В. Кубарев // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 6. – С. 304–307.

9. Потапова Н. Л. Особенности расследования преступных нарушений правил охраны труда на предприятиях : монография / Н. Л. Потапова, А. К. Мавлюдов. – М. : Юрлитинформ, 2010. – 144 с.

10. Возгрин И. А. Содержание криминалистических методик расследования преступлений / И. А. Возгрин // Криминалистика : учебник в 3 т. – СПб., 2011. – Т. 3. Криминалистическая методика / под ред. И. А. Возгрин. – С. 68–80.

11. Домбровский Р. Г. Следы преступления и информация / Р. Г. Домбровский // Правоведение. – 1988. – № 6. – С. 74–77.

12. Методика розслідування окремих видів злочинів, підслідних органам внутрішніх справ : навч. посіб. / [О. В. Батюк, Р. І. Благута, О. М. Гумін та ін.] ; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. – Львів : ЛьвДУВС, 2011. – 324 с.

REFERENCES

1. Podii, shcho pryzvely do smertelnoho travmuvannya na vyrobnytstvi u liutomu 2017 roku [Events that resulted in fatal injuries in production in February 2017]. (n.d.). www.sop.com.ua. Retrieved from <https://www.sop.com.ua/article/223-qqq-17-m3-02-03-2017-pod-shcho-prizveli-do-smertelnogo-travmuvannya-na-virobnitstv-u-lyutomu-2017-roku/> [in Ukrainian].

2. Bahin, V.P. (2002). *Kriminalistika. Problemy i mneniia (1962-2002 hh.) [Forensic science. Problems and opinions (1962-2002)]*. Kiev [in Russian].

3. Azarov, D.S., Hryshchuk, V.K., & Savchenko, A.V. (et al.). (2016). *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnogo kodeksu Ukrainy [Scientific and Practical Commentary of the Criminal Code of Ukraine]*. O.M. Dzhuzha, A.V. Savchenko, & V.V. Cherniei (Eds.). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].

4. Hora, I. (2012). Poniattia sposib vchynennia zlochyynu ta yoho znachennia v rozkrytti ta rozsliduvanni [The concept of way of committing a crime and its significance in disclosure and investigation]. *Zakon i zhizn, Law and life*, 9, 35-38 [in Ukrainian].

5. Enikeev, M.I. (2001). *Yuridicheskaiia psihologiiia [Legal psychology]*. Moscow: NORMA-YNFRA [in Russian].

6. Zakharchuk, V.M. (2015). Osoblyvosti kvalifikatsii samovilnogo budivnytstva na samovilno zainiatii zemelnoi diliansii [Peculiarities of the qualification of unauthorized construction on a self-employed land plot]. *Universytetski naukovi zapysky, University scientific notes*, 1(53), 181-187 [in Ukrainian].

7. Krainyk, H.S. (2011). Kryminalna vidpovidalnist za porushennia pravyl bezpeky pid chas vykonannya robiz z pidvyschenoiu nebezpekoiu [Criminal liability for

violating safety rules during work with high danger]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv. [in Ukrainian].

8. Kubarev, I.V. (2015). *Typovi sposoby zlochnynoho porushennia pravyl bezpeky vyrobnytstva: analiz sudovoi praktyky* [Typical ways of criminal violation of safety rules of production: analysis of judicial practice]. *Porivnialno-analitychne pravo, Comparative and analytical right*, 6, 304-307. [in Ukrainian].

9. Potapova, N.L., & Mavliudov, A.K. (2010). *Osobennosti rassledovaniia prestupnykh narusheni pravil ohrany truda na predpriatiiah* [Features of investigation of criminal violations of labor protection rules at enterprises]. Moscow: Yurlitinform [in Russian].

10. Vozgrin, I.A. (2011). *Soderzhanie kriminalisticheskikh metodik rassledovaniia prestuplenii* [The content of forensic methods of investigation of crimes]. (Vols. 1-3). Sankt-Peterburg [in Russian].

11. Dombrovskii, R.H. (1988). *Sledy prestupleniia i informaciia* [Traces of crime and information]. *Pravovedenie, Jurisprudence*, 6, 74-77 [in Russian].

12. Batiuk, O.V., Blahuta, R.I., & Humin, O.M. (et al.). (2011). *Metodyka rozsliduvannia okremykh vydiv zlochnyv, pidslidnykh orhanam vnutrishnikh sprav* [Method of investigation of certain types of crimes, investigated by internal affairs bodies]. Ye.V. Priakhin (Eds.). Lviv: LvDUVS [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.08.2017
